

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22, p. 883-898

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12436>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM –
Doç. Dr. Mesut GÜN

This article was checked by iThenticate.

TEKERLEMELERİNİN OLUŞUM VE AKTARIMINDA YENİ BİR ORTAM: TEKERLEME SİTELERİ

*Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET**

ÖZET

Bireyi şaşırtma, eğlendirme ve keyiflendirmenin yanı sıra masal, halk hikâyesi gibi anlatı türlerinde dinleyiciyi anlatıya hazırlama, çocuk oyunlarında ebe ve eş seçimi, dil gelişimi, mevsim törenlerinde doğa olaylarını kontrol altında tutma gibi işlevlere sahip olan tekerlemelerin, gelişen teknolojiye uyum sağlayarak tekerleme sitelerine de taşındığı görülmektedir. Çoğunlukla bağlı buldukları türle ilişkileri bağlamında değerlendirilen, anlamlarından ziyade işlevleriyle ön plana çıkan tekerlemeler, sanal ortama aktarıldığı andan itibaren, yüz yüze iletişim hâlinde olmayan bireylerin birbirleriyle paylaşımlarda bulunmalarını sağlamaktadır. Kendine has şekil, muhteva ve anlatım özellikleri olan tekerlemelerin, internet sitelerinde icra edilmesi, geleneğin aktarılması ve yeniden üretilmesi açısından önemlidir.

Yazıda, sözlü kültür ortamında yaratılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan, bazıları yazılı edebiyat metinleri içinde yer alan tekerlemelerin, internet sitelerindeki icrası üzerinde durulmuştur. Geleneğin icrasına dair tespit ve değerlendirmeler, tekerleme sitelerinin içeriği, amacı ve hedef kitlesi; sitede yer alan tekerlemelerin sunumu; yayıncı/editör, okuyucu ilişkisi ve yapılan yorumlar ışığında yapılmıştır. Sosyal medyada yer alan sanal mekânlarda soru sormaksızın yapılan incelemelere dayanan çalışmanın hareket noktası, doğrudan tekerleme başlığını taşıyan ve hâli hazırda aktif olan www.tekerlemelerimiz.com ve www.tekerlemeler.biz adlı sitelerdir. Bu çalışma ile ağırlıklı olarak çocukların dünyasında yer bulan ve onları yansıtan tekerlemelerin işlevlerini internet sitelerinde ne şekilde yerine getirmekte olduğu sorusuna da cevap aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekerleme, gelenek, icra ortamı, internet siteleri, değişim, işlev.

* Yrd. Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: abuyukokutan@hotmail.com

A NEW MEDIA TO CREATE AND NARRATE TONGUE TWISTERS: TONGUE TWISTER WEBSITES

ABSTRACT

Tongue twisters have the functions of surprising, entertaining, and enjoying the people, they are also used to prepare the audience for the narrative such as fairy tales and folktales, for selecting it and partners in child games, in language development, keeping the natural events under control in the season ceremonies. Tongue twisters seem to have moved to the tongue twister sites by adapting to the developing technology. Tongue twisters are often considered in the context of their relationship with their type, and they come to the forefront with their functions rather than their meaning. It has been facilitating the interaction between the people who do not have face to face meetings since they are transferred into the virtual environment. The tongue twisters have their specific types, contents, and telling characteristics. Telling tongue twisters on the internet sites is important in terms of passing down the tradition and reproducing it.

The tongue twisters are created in the oral culture and passed down from generation to generation and some of them are included in the written literature. The performance of telling tongue twisters on the internet has been discussed in the article. Determinations and assessments have been made related to keeping the tradition, the content of the rhyming sites, their purpose and target audience, the presentation of the tongue twisters in the site by considering the relation between publisher, editor, and reader, and the comments. The study is based on the review of the virtual platforms in social media and has been carried out without asking questions. The starting point of the study is the websites whose names comprise the word "tekerleme" (tongue twister) and which are currently active such as www.tekerlemelerimiz.com and www.tekerlemeler.biz. The tongue twisters are mostly in the world of children and reflect them. How the tongue twisters perform their functions on internet sites has also been examined in the study.

STRUCTURED ABSTRACT

Created in the oral cultural environment, and lacking a certain main theme, the tongue twisters are connected to each other by the rhymes at the beginning or end of the verses, alliterations, and rhymes at the proses. In the article, determinations and assessments have been made how the tongue twisters are performed at internet sites which are the new performance platform. The conclusions obtained regarding the performance of the tradition can be revealed as follows:

The tongue twisters have been performed in the electronic cultural environment besides oral and written cultural environments in line with the social, cultural and economic developments and changes, especially with the advances in technology and communication. After the tongue twister CD (DVD), and the radio and television programs of the tongue twister programs at certain times, the internet sites have become a media

Turkish Studies

that conveys the tongue twisters in an electronic cultural environment with its own time, place, terms, and means. Although it is not at the warmth of a face-to-face communication, the performance of the tongue twisters, which mostly have a place in the children's lives, at the electronic cultural environment is important to ensure the protection and continuity of the tongue twisters.

Due to external factors such as security problems on the street, the inadequacy of existing playgrounds, the mothers' role in working life, the children are not actively taking part in games, as they used to be. And also, they do not listen to fairy tales by lying on the knees of their grandparents with the purpose of spending the long winter nights and having fun, as it used to be. But the children need social spaces to learn by having fun and enjoying it, to socialize, to communicate with each other, to comprehend false and unrealistic expressions, to improve their decision-making skills, and to get assistance for their language development. Since the tongue twisters keep on their functions at the tongue twister sites created on the internet, the environment in which the tongue twisters are performed, and the reality of the current time and space indicate that the tongue twisters have been changing, developing and updating in line with the needs of the individuals and the community. In other words, the internet platform emerges as a new space where the tongue twisters are performed.

Considering that the followers are mostly the kids, the solution to some problems arising during the adaptation of the tongue twisters, which have such important functions in terms of the future of the society according to the requirements and conditions of the new period, is important. In our opinion, an interdisciplinary study should be carried out while preparing the content of such internet sites. It would be appropriate that the content in which the tongue twisters are introduced- its definition as a term and type, origin and formation, properties of its narration and content, properties of its form and expression, functions, and the categories- and the texts contained as tongue twisters are examined by the experts in Turkish folk literature and Turkish folk art. And also, child psychologists should be consulted whether the tongue twisters on the site including the texts in the comments are suitable for the children and whether they draw the attention of the children. It has been seen that cursing has been written under some of the tongue twister texts on the tongue twister sites. Besides this, we think that it would be useful to integrate the applications of "Listen to the Tongue Twister Loud" and "Sing the tongue twister now" without any trouble by getting the support of the engineers.

It is useful to present the tongue twisters together with some visuals on the internet sites to ensure the continuity of the tongue twisters in the electronic culture environment and to convey them to the new generations. It is possible to create a general perception of the pattern and the subject of the tongue twisters in the world of children through such images and illustrations. However, not all the tongue twisters have illustrations at the internet sites which have been reviewed as a reference for the study. It is seen that the most liked, commented, and followed tongue twisters are the ones with a visual at the heading section. It shows that the tongue twisters need visual content to keep on

Turkish Studies

their function in the new platform. The government must fulfill its responsibility in this issue and provide support and opportunity to the experts who will be involved in transferring the tongue twisters into the visual media in a lively and remarkable manner. Because of the reasons mentioned, the children cannot often play games in the open area, and our society grows a generation which is a prospective candidate to integrate with internet and tablets. Therefore, this process is important for the promotion and introduction of the tongue twisters to the new generations.

It is also noteworthy that the advertisements can also be seen at the tongue twister sites, sometimes they can be seen even more frequently than the tongue twisters. These advertisements mainly focus on children's clothing, baby care products, day care centers, nurseries, and kindergartens. Therefore, it can be said that they are suitable for the content of the sites. The daily update of the advertisements on the internet sites also indicates that the sites are followed. But these ads are not placed in a certain order at the site. Sometimes, an advertisement visual may open when you are singing a tongue twister. It is also possible to earn money through the internet sites including tongue twisters if the sites are revised by the support of experts and quality visuals and karaoke connections are added.

Keywords: Tongue twister, tradition, performance platform, internet sites, change, function.

1. Giriş

Tekerlemeler; kendine özgü biçim, muhteva, içerik ve işlev özelliklerinden tam olarak söz edemeyeceğimiz halk edebiyatı verimleridir. Bunun nedeni, büyük oranda masal, halk hikâyesi, halk tiyatrosu, bilmece, ninni gibi halk edebiyatı türlerine bağlı olmasıdır. Bu bağlılığa rağmen, tekerlemeyi söz konusu türlerden ayırt edebilmemizi sağlayan birtakım şekil, muhteva ve anlatım özellikleri bulunmaktadır. Ayrıca, halk edebiyatının diğer türlerinden tamamen bağımsız olan oyun tekerlemeleri, tören ve inanç tekerlemeleri de mevcuttur (Duymaz, 2005: 37). Bu nedenle bir tür olarak değerlendirebileceğimiz tekerlemeler, çoğunlukla çocukların dünyasını yansıtmakta ve o dünyada yaşatılmaktadır (Oğuz, 1992: 24-29). Bunun yanı sıra, âşık edebiyatı ve tekke şairleri tarafından ortaya konulanları da vardır (Aça, 2008: 196).

Tekerlemeleri, başlı başına bir edebî tür olarak tanımlama denemeleri bazı araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Mehmet Zeki Pakalın, L. Sami Akalın, Ali Püsküllüoğlu, Aslan Tekin, Doğan Kaya, Suat Batur, Mehmet Yardımcı, Şükrü Elçin gibi araştırmacılar, bu kişiler arasındadır.¹ Ancak yapılan tanımlamalar, "... *Masalların, halk hikâyelerinin başında veya söz arasında bazen konu ile ilgili, bazen de yalnız mizah unsuru olarak söylenen yarı anlamsız sözler...*" (Kaya, 1999: 545) şeklinde çoğunlukla diğer türlere bağlı bir şekilde ortaya konan tekerlemeler bağlamındadır. Konuyla ilgili olarak Pertev Naili Boratav, tekerlemeyi tanımlamanın oldukça güç olduğu belirtmiş, buna rağmen "... *tekerleme, hangi türden halk edebiyatı ürünlerine bağlanmış, katılmış olursa olsun, birtakım biçim, anlatım ve içerik özellikleriyle onlardan ayrılır*" demiştir (Boratav, 1995: 134-135).

¹ Tekerlemelerin edebî bir tür olarak tanımları ve değerlendirmeleri hakkında bk. Duymaz, 2002: 10-12; Duymaz, 2003: 202-203.

Ali Duymaz, tekerleme sözünün Türkiye'deki gibi genel bir tür anlamında kullanılmasına Türk toplulukları arasında pek rastlanmadığını ifade etmektedir. Öyle ki tekerleme kavramı Makedonya, Bulgaristan, Gagauz, Kıbrıs, Dobruca ve Irak Türkleri gibi Türkiye coğrafyasıyla yakın ilişkideki Türk toplulukları arasında masal tekerlemesi anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca Duymaz, tür ve şekil probleminin diğer Türk edebiyatlarında da var olduğunu, bu nedenle isimlendirmede de farklılıklar olduğunu belirtmektedir. Türkiye'de tekerleme kavramı altında değerlendirilen pek çok metnin ise diğer Türk yurtlarında *cır*, *takmak*, *takmaza*, *öleñ*, *ırım*, *arbav*, *besik cırı*, *beşik nağmesi*, *acıma*, *arzulama*, *besleme*, *sabiy-beşik cırla*, *ohşama*, *ezizleme*, *eylendirme*, *layla*, *im-tom*, *aydım*, *yaremayan*, *carapazan* gibi çok çeşitli adlandırmalarla yer aldığını kaydetmektedir (Duymaz, 2005: 37-38).

Tekerlemelerin kaynağı ve oluşumu konusunda Şükrü Elçin, aklın kanunları dışındaki hayali, uydurma söz ve olaylarla gerçek maceraları göstermektedir. Bunun yanı sıra bazı şaman dualarının kutsi değerleri ile sihir güçlerini kaybetmesi neticesinde tekerlemelerin ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Elçin, 1998: 590). Boratav ise, bazı Türk oyun tekerlemelerinin kökenlerini, başka türdeki metinlerin yeniden işlenerek tekerlemeye uygun yeni bir biçim verilmesi ve İslam öncesi din törenlerinde yer alan şaman dualarına bağlamaktadır (Boratav, 1995: 146-147). Boratav, kökeni âşık şiirine, anonim halk şiirine, özdeyişe dayanan masal tekerlemelerinin olduğunu da belirtmektedir (Boratav, 2000: 107).

Tekerlemelerin bazılarının da yakın zamanda söylenmiş sözlerden oluştuğunu ifade eden Duymaz (Duymaz, 2005: 39), tekerlemelerin kaynakları hususunu şu başlıklar altında değerlendirmiştir: 1. Çocuk zihninin serbestliği, 2. Hayal ve düşler, 3. İçki, esrar vb. içme, 4. Şamanlık esrimesi, 5. Tasavvufi aşkınlık, 6. Yalan, 7. Olağanüstülük ve abartma, 8. Mizah (Duymaz, 2002: 15-20; 2003: 208-212).² Tekerlemelerin, şaşırtma, eğlendirme, günlük yaşamın sıkıntılılarından bir süreliğine de olsa uzaklaştırmanın yanı sıra masal, halk hikâyesi gibi anlatı türlerinde dinleyiciyi anlatıya hazırlama, oyunlarda ebe, eş ve tarafların seçimi, çocukların dil gelişimine destek olma, doğa güçlerini harekete geçirme gibi işlevleri bulunmaktadır (Boratav, 1995: 135-137; Duymaz, 2003: 217).

Söz konusu işlevleriyle dikkat çeken tekerlemeler, teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmelere paralel olarak elektronik kültür ortamlarında da aktarılmaktadır. Bugün, özellikle çocukların dil gelişimi ile ilgili kazanımlarını desteklemek amacıyla seçilen kafiyeli sözcüklerden oluşan tekerlemelere CD (DVD), radyo ve televizyon kanallarının çocuk programlarında yer verilmektedir. Konuyla ilgili olarak, Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Kurumu, 2012 yılında proje kapsamında unutulmaya yüz tutmuş 48 tekerlemeyi orijinal müzik ve ritimlerine yakın bir şekilde seslendirerek CD'de toplamıştır (URL-1: http://www.medyatava.com/haber/trt-tekerlemeleri-cdlestirdi_64943). Bunun yanı sıra tekerlemelerin, yeni icra mekânlarından birisi de internettir. Halk bilgisi ürünlerinin varlık gösterdiği, yeniden üretildiği, güncellendiği ve paylaşıldığı kültürel bir ortam olan internet; kendine has birtakım biçim, anlatım, içerik özellikleri, icra ortamı, icracı ve dinleyici diyalogu olan tekerlemelerin, sanal ortamdaki icrasını tespit edebilmek adına önemli bir veri kaynağıdır.

Halk bilimi verimleri, toplumların gelişim ve değişim sürecine ayak uydurarak yeni görünüm ve dönüşümleriyle elektronik kültür ortamı içerisinde yer almaktadırlar. Tekerlemenin tanımı, icra edildikleri yerler ve tekerleme çeşitleri günümüz çocuklarına elektronik kültür ortamında aktarılmaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocukların çoğunun evinde bir bilgisayar ve internet

² Tekerlemelerin anlatım, muhteva ve şekil özellikleri ile sınıflandırılması hakkında bk. Duymaz, 2002: 21-27; 2003: 213-220.

bağlantısı olması, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmaları dikkate alındığında, tekerlemelerin yeni icra ortamı olan internet sitelerinin işlevi daha iyi anlaşılacaktır.

Yazımızın amacı da, sözlü kültür ortamında yaratılan, belli bir ana konudan yoksun, mısra başı ve mısra sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlanan ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanmış tekerlemelerin (Duyamaz, 2002: 21), yeni icra ortamı olan internet sitelerinde ne şekilde icra edildiği üzerinde tespit ve yorumlar yapmaktır. Geleneğin icrasına dair tespit ve değerlendirmeler, tekerleme sitelerinin içeriği, amacı ve hedef kitlesi; sitede yer alan tekerlemelerin sunumu; yayıncı/editör, okuyucu ilişkisi ve yapılan yorumlar ışığında gerçekleştirilecektir.

2. Tekerlemelerin İcra Edildiği Bazı İnternet Siteleri

İnternet kullanan bireylerin, tekerleme sitelerine üye olarak ya da olmadan, kendilerine sunulan tekerlemeler arasından istediklerini okuma ya da daha çok ödev amacıyla yazma imkânı buldukları, hafızalarında olan ve paylaşmak istedikleri tekerlemeleri ekleyebildikleri, eleştiri yapabildikleri, teklif ve önerilerini iletebildikleri tekerleme siteleri, tekerlemelerin elektronik kültür ortamındaki sürekliliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu, aynı zamanda, büyük oranda çocukların dünyasında yer alan ve onların çevreyle iyi iletişim kurmalarına destek olma, zihin ve duyu gelişimlerini sağlama, Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına hizmet etme, hayal güçlerini, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirme gibi işlevleriyle tekerlemelere duyulan ihtiyacın da bir göstergesidir. Teknolojinin imkânlarıyla ortaya çıkan, tekerlemelerin yeni bir icra ortamı olan söz konusu “elektronik mekân”ların işlevlerini ve gelenek içerisindeki yerini daha iyi anlayabilmek için öncelikle yapı ve işleyiş özelliklerinden bahsetmek gerekmektedir.

2.1. Tekerlemelerimiz.com

Teknoloji, bağlı buldukları türle ilişkileri açısından çeşitli araştırmacılar tarafından sınıflandırılan tekerlemeleri, internet üzerinden elektronik ortamda yeni sınıflandırmalarla karşımıza çıkarmaktadır. “www.tekerlemelerimiz.com” adıyla kurulan tekerleme sitesinde yer alan toplam 736 tane tekerleme “Çocuk tekerlemeleri”, “Diksiyon tekerlemeleri”, “Eğitici tekerlemeler”, “Hayvanlı tekerlemeler”, “Kısa tekerlemeler”, “Masal tekerlemeleri”, “Oyun tekerlemeleri”, “Şaşırtmacalar-Yanıltmacalar”, “Sayılı tekerlemeler”, Meyve-sebze tekerlemeleri” ana başlıkları altında okuyucu kitlesine sunulmaktadır. Bu durum, değişen üretim ve tüketim yapıları karşısında, tekerlemenin çeşitlerinin ve icra ortamının değişmekte olduğunu ancak işlevinde bir değişim meydana gelmediğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, sosyal çevre ve şartlar, yani “bağlam” değişmekte, işlev, bağlam üzerinden devam etmektedir.

Kendisini “En Güzel Çocuk Tekerlemeleri Sitesi” olarak tanıtan sitenin kaç yılından beri faaliyet gösterdiği belirtilmemektedir. Sitenin, üst tarafında yer alan sütunda, “Tekerleme Nedir?” başlığının altında, tekerlemenin tanımı, işlevleri, çeşitleri, yörelere göre adlandırmaları, diğer anlatı türleri ile ilişkisi ve Türk edebiyatındaki ilk örnekleri konusunda yazılı kısa bilgiler yer almaktadır. Söz konusu bilgilerin, tekerlemeler üzerine yapılan birtakım temel çalışmalara dayanılarak verilmekten ziyade çeşitli internet sitelerinden derleme bilgiler şeklinde verilmesi ve kaynak gösterilmeden paylaşılmış olması, sitenin, bilimsel etik kurallarını önemsemediğini göstermektedir.

Sitede, “Çocuk Tekerlemeleri” başlığı altında yer verilen kategoride toplam 71 tane tekerleme kayıtlıdır. Söz konusu tekerlemelerin ilkinin “Leylekler Tekerlemesi” oluşturmaktadır. Başlığın hemen altında nehir, göl ya da bataklık kenarında, yan yana, büyükten küçüğe doğru sıralanmış, anne, baba ve çocuk olduğu düşünülen üç leyleğin fotoğrafı yer almaktadır. Ardından, “Leylekler leylekler / Varın bizim oraya / Konun bizim buraya / Görün bir hacı baba / Sirtında kalın

aba / Odur bizim baba”³ sözlerinden oluşan tekerleme bulunmaktadır. Metnin hemen altında, tekerlemeyi ekleyen kişinin adı ya da rumuzu belirtilmektedir. Verilen örnekte olduğu gibi tekerleme, site yönetimi tarafından eklenmişse bu da belirtilmektedir. Tekerlemeyi okuyup, puanlayan kişi sayısı ve buna bağlı olarak tekerlemenin aldığı ortalama puan, parantez içi bilgi şeklinde verilmektedir. Leylekler Tekerlemesi'nin okul öncesi çocuklara yönelik olduğu açıklanmaktadır. Diğer kategorilerdeki tekerlemelerde de aynı yol izlenmektedir. Tekerleme metinleri yazılı olarak verilirken resim ya da fotoğraf eklenmesi, tekerleme sitelerinin takipçilerinin genellikle çocuklar olduğu göz önüne alındığında, dikkati toplama ve yazılanların daha etkili olması açısından, kanaatimizce, güzel bir uygulamadır. Buna rağmen, seslendirilerek siteye konulacak olan tekerlemelerin daha fazla dikkat çekeceği ve dinleneceği, dolayısıyla geleneğin sürekliliğinin sağlanacağı düşünülmektedir.

Sitenin sağ tarafında yer alan ve ikinci kategori olan “Diksiyon Tekerlemeleri” ile sekizinci sırada bulunan “Şaşırtmacalar-Yanıltmacalar” başlıkları altında verilen tekerlemeler, çocukların dil becerilerini geliştirmeye ve kelimeleri doğru telaffuz edebilmelerine yöneliktir. Fonetik açıdan söylenmesi zor kelimelerden oluşan bu tekerlemeler, sayı olarak diğerlerinden fazladır. Öyle ki “Diksiyon Tekerlemeleri” başlığı altında 117, “Şaşırtmacalar-Yanıltmacalar” kategorisinde de 340 tekerleme kayıtlıdır. “*Bir berber bir berbere bre berber beri gel diye bar bar bağırmiş. Bizde bize biz derler, sizde bize ne derler?*” şeklinde verilen bir diksiyon tekerlemesi ile “*Kırk kırık küp, kırkının da kulpu kırık kara küp*” şeklinde verilen bir şaşırtmaca-yanıltmaca metinlerinden hareketle, sitede yer alan tekerleme metinlerinin büyük oranda sözlü gelenekte söylenegelen tekerleme metinlerinden oluştuğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra “*Rüşvetçiler, rütbe rütbe rüşvet aldılar*” şeklinde site yöneticileri ya da takipçilerinden biri tarafından yazılarak oluşturulduğunu düşündüğümüz tekerleme metinleri de bulunmaktadır. Ancak, hangi şekilde değerlendirilirse değerlendirilsin, bu tekerlemeler elektronik kültür ortamında yaşatılmakta ve yeni nesle aktarılmaktadır.

Üçüncü kategori olan “Eğitici Tekerlemeler” başlığı altında verilen tekerlemeler, çocuklara mevsimleri, beş duyu organlarını, haftanın günlerini, yılın aylarını, tekerlemenin tanımını öğretmenin yanı sıra, etkinliklere geçerken belirli kurallara uymalarını, annelerinin sözlerine riayet etmelerini, sağlıkları için meyve ve sebze yemelerini vurgulamaktadır. Bu bölümde yer alan “Mevsimler Tekerlemesi”, 125 kişi tarafından puanlanmış ve 3.86 ortalama puan almıştır. Gülşen Doğa Şen tarafından eklendiği belirtilen tekerlemenin, ilkökul 1., 2., 3., 4. ve 5. sınıf çocuklarına yönelik, eğlenceli bir tekerleme olduğu ifade edilmiştir. Deniz altındaki bir Deniz Kızı ve hemen yanında duran bir balık resminin altında yer alan tekerleme şöyledir: “*Bu mevsim kış / O mevsim yaz / Hadi bana bir öykü yaz / Bu mevsim sonbahar / O mevsim ilkbahar / İlk mi son mu / Nerdesin bana onu yaz*”.

Ana sınıfı öğrencileri ile ilkökul birinci sınıftan beşinci sınıf öğrencilerine kadar hitap ettiği belirtilen “Hayvanlı Tekerlemeler” kategorisinde toplam 40 adet tekerleme kayıtlıdır. Bu tekerlemeler, bağlı oldukları başlıktaki hayvanın birtakım fiziki özelliklerini vurgulamakla birlikte ağırlıklı olarak çocuk oyunlarında ebe seçimi, ebe çıkarma, tarafların belirlenmesi, oyun daveti ya da oyunun bitimini gösterme gibi işlevleriyle dikkat çekmektedir. Örneğin; “*Karşıda beyaz kazlar / Gece gündüz yumurtlamazlar / Şimdiki kızlar / Söz anlamazlar / Doktor gelir tık tık / Mıkıda mık, tıkıda tık / Biz bu oyundan bıktık*” sözleriyle verilen “Kazlar Tekerlemesi”, kazların rengi ve sadece belirli dönemlerde yumurtladıklarını belirtmekle birlikte, asıl olarak oyunun dağılma zamanının geldiğini ifade etmektedir. Bu nedenle, “Hayvanlı Tekerlemeleri” başlığı altında yer alan

³ Tekerleme sitelerinde yer alan tekerleme metinleri, kullanıcı adı ve yorumları sitede yer aldığı şekilde verilmiştir.

tekerlemelerin, aynı içerikle ancak farklı başlıklarla, ileride söz edilecek olan “Oyun Tekerlemeleri” kategorisinde de yer aldığı görülmektedir. Öyle ki “Ördek Tekerlemesi” aynı sözlerle ancak “Çık Çıkalım Çayıra” başlığı ile “Oyun Tekerlemeleri” kategorisinde de yer almaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların (3-5 yaş) hafızalarında tutabilecekleri uzunlukta, 4-8 mısradan oluşan çeşitli tekerlemeler “Kısa Tekerlemeler” kategorisinde verilmektedir. Örneğin, site yönetimi tarafından eklendiği belirtilen “Horoz Tekerlemesi” 6 mısradan oluşmaktadır. “*Hoop bir iki / Çayırda tilki / Vallahi yenge / Ben dökmüdüm / Horoz döktü / Horoza selam ver çık*” şeklinde belli bir kafiye düzeni ve nazım ölçüsüyle söylenmemiş olan tekerleme, çocukların oyuna başlamadan önce ebeyle tayin etmek ya da tarafları belirlemek işlevleriyle söyledikleri bir tekerlemedir. Söz konusu tekerlemeye, “George” kullanıcı adıyla yazılmış olan yorum şöyledir: “*Bu böyle değil... Bir iki / Çayırda tilki / Vallahi yenge / Ben yapmadım / Horoz yaptı / Horozun başına bela geldi*”. Tekerlemenin başında yer alan horoz resmi ise “alış” adlı kullanıcı tarafından çok beğenilmiş ve örnek alınmıştır. Bu durum, “*Süper bir tekerleme, hem de horoz resmini çok güzel yapmışlar, bu yüzden ben de resim yapmayı sevdiğim için horoz resmini bile yaptım, harika*” şeklinde ifade edilmiştir.

“Masal Tekerlemeleri” metinlerine geçilmeden önce, site editörü tarafından şu açıklamada bulunmaktadır: “*Masal tekerlemeleri dinleyicilerin masala ilgi duymasını sağlamak ve masala heyecan katmak için söylenir. Masal tekerlemeleri, masalın bütünleyici bir parçası olup masalın başında ve sonunda bulunurlar*”. Kaynak gösterilmeden verilen bu eksik bilgiden sonra –masalın içinde de tekerleme yer alabilir- “Masal Başlangıcı Tekerlemeleri”ne örnekler verilmektedir. Masalın başında yer alan ve site yönetimi tarafından eklendiği belirtilen bu tekerlemelerden bazıları, “*Evvel zaman içinde / Kalbur saman içinde / Develer tellal / Pireler berber iken*” örneğinde olduğu gibi alt alta yazılarak manzum gibi aktarılmaktadır. Buna karşılık, Nazlım Görkem Yücel adlı bir kullanıcı, söz konusu tekerleme metninin, “*Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken*” şeklinde mensur olarak ifade edildiğini belirtmektedir. Sözlü gelenekte çoğunlukla mensur olan bu masal başı tekerleme ile ilgili olarak yapılan yorum, yöneticiler tarafından dikkate alınmamıştır. Benzer şekilde, masalın içinde ve sonunda yer alan, uzun zamanı kısa etmek ya da mekânı değiştirmek amacıyla yer verilen ve editör tarafından eklendiği belirtilen tekerlemeler de manzum şekilde yazılmıştır. “*Konaraktan, geçerekten / Lale sümbül biçerekten / Kahve tütün içerekten / Sulu yerde peynir ekmek / Susuz yerde kavun karpuz yiyerekten / Az gittim uz gittim, dere tepe düz gittim / Altı ay bir güz gittim*”.

“Oyun Tekerlemeleri” başlığı altında da kaynak gösterilmeden oyun tekerlemelerin işlevi ve bu bağlamda sayışmacanın tanımı yapılmaktadır. Bu kategoride kayıtlı olan toplam 41 tane tekerleme, kullanım yerleri belirtilmeden, alt alta sıralanmıştır. Söz konusu oyun tekerlemeleri, ağırlıklı olarak çocukların oyuna başlamadan önce ebe seçimi için söyledikleri tekerlemeler yani sayışmacalardır. Bunun yanı sıra oyun sırasında söylenen, oyuna eşlik eden tekerlemeler de bulunmaktadır. Ebe seçimi ve ebe çıkarma amacıyla söylenen ve ortalama puanı 4.68 ile diğerlerinden yüksek olan tekerlemenin sözleri şöyledir: “*Çıt pıt / Nerden geldin / Oradan çık / Kız saçların kıvrıcık / Sana dedim sen çık*”. Site editörü tarafından eklendiği belirtilen bu tekerlemenin, okul öncesi çocuklarına yönelik olduğu ifade edilmektedir. Tekerlemenin altına yapılan, “*Süperrr dersem yalan olur*”, “*Bence çok saçma olmuş*” şeklindeki olumsuz eleştirilerden çocukların, sözlü gelenekte yaygın olan bu ve benzeri tekerlemelerden haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, geleneksel çocuk oyunlarından “Yağ Satarım, Bal Satarım” oyununa adını veren, oyuna eşlik eden tekerleme ile ilgili olarak yazılan “*Çok güzel tekerleme, ben sevdim*” şeklindeki yorumlardan, çocukların geleneksel oyunları eski sıklığında ve canlılığında oynamadıkları görülmektedir.

Turkish Studies

“Sayılı Tekerlemeler” kategorisinde yer alan 17 tane tekerleme, çocuklara sayma sayılarını ve çarpım tablosunu öğretmeye yöneliktir. Burada site yönetimi tarafından eklenen öğretici nitelikte tekerlemeler bulunmakla birlikte, yapılan yorumlarda da belirtildiği üzere, çocuklara öğretilmesi hoş olamayacak birtakım tekerlemeler de mevcuttur. Örneğin, “1, 2, 3’ler Tekerlemesi” adıyla verilen tekerlemenin sözleri şöyledir: “1, 2, 3’ler Yaşasın Türkler / 4, 5, 6 Polonya battı / 7, 8, 9 Almanya domuz / 10, 11, 12 İtalya tilki / 13, 14, 15 Ruslar kalles / 16, 17, 18 Ortada kaldı Portekiz”. Gülşah Dilek Şengül tarafından eklendiği ve okul öncesi çocuklara yönelik olduğu belirtilen bu tekerlemeye, Aynur isimli bir kullanıcı, “Çocuklara öğretilmemesi gereken bir şey” diye yorum yazmıştır. Diğer bazı kullanıcılar da kendisine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak site yönetimi, tekerlemeleri sıkı denetlemediği için olsa gerek, olumsuz mesajlar yüklü bazı tekerlemeler, sitede yer almaktadır.

“Sebze-Meyve Tekerlemeleri” kategorisinde kayıtlı olan 23 tane tekerleme, sebze ve meyvelerin öne çıkan bazı özelliklerini söyleyerek, onları çocuklara kavratma işlevine sahiptir. “Sarı sarı sarkar / Düşerim diye korkar / Ne bakla ne baklava / Ayvadır canım ayva / Hopla haydi hopla / Daldan ayva toplu” şeklinde, site editörü tarafından eklendiği belirtilen “Ayva Tekerlemesi”, ayvanın rengi, büyüklüğü ve ağaçtan toplanan bir meyve olduğu hakkında bilgi vermektedir. Her meyve ya da sebzenin üzerinde onu oldukça açık ve canlı bir şekilde yansıtan fotoğrafın ya da resmin bulunması söz konusu tekerlemeleri daha dikkat çekici kılmaktadır. Bu bölümde yer verilen tekerlemeler, sebze ve meyveleri öğretmekle birlikte oyun tekerlemelerine de örnek teşkil etmektedir. “Dışı yeşil, içi kırmızı / Meyvelerin yıldızı / Dilimledim ince ince / Yiyelim oyundan önce / Şeker karpuz kan mı kan / Yemeyen çıksın oyundan” şeklinde verilen ve site yönetimi tarafından eklendiği belirtilen tekerleme böyledir.

Sitede yer alan mevcut tekerleme kategorilerinin altında bulunan “Tekerlemenizi Ekleyin” bölümünden sitenin uygun görülen kategorilerinden birine tekerleme eklenebilmektedir. Gerek çocukların gerekse ebeveynlerin katkıları ile zenginleşen sitede yer alan bir tekerleme metni, diğer insanlarla/takipçilerle paylaşıldığı zaman, toplumsal bir önem kazanmaktadır. Okuyanların/dinleyenlerin düşünce, his ve değer anlayışları çerçevesinde tekerleme yeniden şekillenme imkânına sahip olmaktadır. Tekerleme, bu açıdan bakıldığında, özellikle çocukların kendilerini ifade ederek doyuma ulaşmalarını, eğlenip keyiflenmelerini sağlamaktadır.

Sitede yer verilen tekerlemelerin altında “İçerik Hakkında Yorum Yazın” bölümü bulunmakta, dolayısıyla okuyucu kitlesi, tekerlemeye katkılarını, tekerleme ile ilgili olumlu-olumsuz eleştirilerini, beğenilerini ilgili tekerlemenin altına yapabilmektedir. Ancak sitenin ana sayfasında yer verilen “İletişim” bölümünden mevcut formu doldurarak göndermiş olduğumuz mesaja bir ay içinde cevap alınamamıştır. Yazımız bağlamında, sitenin kuruluş tarihi, amacı, işleyişi vb. hakkında site yönetimine bazı sorular yönelttiğimiz mesajı gönderdiğimizde, “Gerek duyulursa size geri dönüş yapılacaktır” yanıtı alınmıştır. Site yönetimi ile ziyaretçileri arasında iletişim kurulabilecek bir telefon numarası bulunmamaktadır.

Tekerlemelerin internet sitelerinde yayılmasına hizmet eden sitenin takipçilerinin ağırlıklı olarak çocuklar olduğu anlaşılmaktadır. Çocukların, çoğunlukla isimlerini, bazen de takma adlarını kullanarak tekerlemelere yazdıkları yorumlar arasında, “Çok komik”, “Bence harika”, “Süper”, “Çok müthiş”, “Çok güzel ama çok kısa” şeklindeki değerlendirmeler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra “Çok güzel, ev ödevime yaradı”, “Elinize sağlık, öğretmenim beğenecek”, “İyi yazı, tebrik ederim, hocayı bununla güldüreceğim”, “Projem için işime yarar umarım” şeklindeki yorumların varlığı dikkat çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, günümüz çocuklarının günlük hayatının içinde eski sıklığında yer almayan tekerlemelerin, ödev amaçlı da olsa, araştırılmasına, beğenilmesine ve öğrenilmesine hizmet etmesi açısından site önemli bir rol üstlenmektedir.

Sitede, “Tekerleme Kategorileri”nin en altında “Tekerlemeler Hakkında Bilgiler” başlığı bulunmaktadır. Başlıktan sonra site yönetimi tarafından yapılan şu açıklamaya yer verilmektedir: “*Bu bölümde çocuk tekerlemeleri hakkında derlenmiş ve düzenlenmiş bilgiler yer almaktadır. Faydalı olması dileğiyle*”. Söz konusu açıklamadan sonra Pertev Naili Boratav’ın sınıflandırması esas alınarak, tekerleme çeşitleri hakkında tek cümlelik bilgiler ve birkaç örnek verilmektedir. Tekerlemelerin, “Tören tekerlemeleri-Bağımsız tekerlemeler”, “Masal tekerlemeleri”, “Çocuk oyunları tekerlemeleri” şeklinde tasnif edildiği ve örneklendiği bölümde kaynak gösterilmemektedir. Tekerlemelerin şekil özellikleri üzerinde durulan alt başlıkta tekerlemeler, “Manzum (Nazım) Biçimindeki Tekerlemeler” ve “Mensur (Düzyazı) Biçimindeki Tekerlemeler” olmak üzere iki bölümde ele alınmakta ve örneklenmektedir. Yarı manzum tekerlemelerden bahsedilmeyen bu sınıflandırmada da kaynak bilgisi yer almamaktadır. “Tekerlemelerin Çocuklar Üzerindeki Etkileri” alt başlığında, tekerlemelerin çocukların zekâ, bilgi, dil, duygu ve davranışlarının gelişmesindeki olumlu katkıları sıralanmaktadır. “Tekerlemelerin Genel Özellikleri” başlığı altında, halk edebiyatına ait bir tür olduğu belirtilen tekerlemenin tanımı, diğer türlerle ilişkisi, amacı ve işlevi hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır. Bölümün son alt başlığı olan “Tekerlemenin Edebiyat Dilinde Tanımı”, daha önce sözünü ettiğimiz “Tekerleme Nedir” başlığındaki bilgilerin tekrarıdır. Hiçbirinde kaynak gösterilmeyen bu bölümün içeriğiyle ilgili olarak yapılan bir yorum bulunmamaktadır.

Tekerlemeler hakkındaki söz konusu bilgilerden sonra “Dost Siteler” başlığı yer almaktadır. Burada, tercih edilen tekerleme kategorisiyle ilişkili olabilecek, oradaki öğrenimleri pekiştirebilecek olduğu düşünülen bazı sitelerin isimleri bulunmaktadır. Örneğin; “Masal Tekerlemeleri” kategorisiyle bağlantılı olduğu düşünülen, “Çocuk Masalları Sitesi” adlı sitenin ismi verilmiştir. Belirtilen internet sitesine gidildiğinde, yazılı ya da sesli olarak verilen masalarda okuyucuları/dinleyicileri anlatıya hazırlayan bir giriş görevi üstlenen, anlatılanların gerçek olmadığını sezdiren ya da zaman ve mesafe aşımalarını hızlandıran tekerleme örneklerine rastlanmaktadır. Tekerlemeleri ve söz konusu işlevlerini görsel ve işitsel olarak algılama imkânını sağlaması açısından bu “Dost Siteler” başlığı işlevseldir. Ancak daha önceleri bu başlık altında “Araba Oyunları Oyna”, “Oyun Linkleri Toplist” şeklinde internet sitelerinin adreslerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Çocuklar üzerindeki olumsuz işlevleri nedeniyle olacak ki söz konusu bağlantılara erişim, bugün site yönetimi tarafından yasaklanmıştır.

Sitede, “Dost Siteler” başlığı altında hâlen aktif olan ve erişimi sağlanabilen “En Komik Fıkralar” alt başlığı da bulunmaktadır. Fıkraları, “Askerlik-savaş fıkraları”, “Çocuk fıkraları”, “Deli fıkraları”, “Doktor fıkraları”, “Karadeniz Fıkraları”, “Karışık Fıkralar”, “Nasrettin Hoca Fıkraları”, “Okul-öğrenci-öğretmen fıkraları” ve “Spor-av fıkraları” şeklinde kategorilere ayıran bu bölümde yer verilen fıkraların çoğunun oldukça müstehcen olduğu görülmektedir. Bu durum, sitenin hedef kitlesinin sadece çocuklar olmadığını göstermektedir. Yine, siteye eklenen tekerlemelerin altına “Avukat”, “Doktor”, “Öğretmen” gibi kullanıcı adlarının yazılması bu durumu destekler niteliktedir.

2.2. Tekerlemeler.biz

“Tekerlemeler, komik tekerlemeler” başlığıyla ziyaretçilerini karşılayan sitenin sağ tarafında, tekerleme örneklerinin “Kısa tekerlemeler”, “Uzun tekerlemeler”, “Söylenmesi Zor Tekerlemeler” etiketleri altında verildiği belirtilmektedir. Buradaki etiketlerden “Tekerleme” genel başlığının hemen yanında, parantez içi bilgi olarak, sitede toplam 66 tane tekerleme bulunduğu bilgisi yer almaktadır.

Kuruluş amacına ve tarihine dair herhangi bir bilgi bulunmayan sitede, “Tekerleme” başlığı seçildiğinde, “Tekerleme Kategorilerinin Arşivi” bölümüne yönlendirme yapılmaktadır. Arşivde yer alan ilk tekerleme, “Az Gittim Uz Gittim Tekerlemesi”dir. 21 Kasım 2012 tarihinde, saat 23.00’te site yönetimi tarafından eklendiği not düşülen tekerlemeden hareketle, sitenin söz konusu tarihte

kurulduğu düşünülebilir. Siteye en son eklenen tekerlemenin de 7 Eylül 2017 tarihinde eklendiği göz önüne alınırsa bugün için de aktif bir site olduğunu söylemek mümkündür.

“Az gittim uz gittim / Dere tepe düz gittim / Çayır çimen geçerek / Lale sümbül biçerek / Soğuk sular içerek / Altı ayla bir güzde / Bir arpa boyu yol gittim” sözleriyle verilen “Az Gittim Uz Gittim Tekerlemesi”nin hangi kategoride yer aldığı belirtilmemektedir. Söz konusu masal tekerlemesi ile ilgili olarak, site yönetimi tarafından yöneltilen, “En ünlü tekerleme bu sanırım ne dersiniz? Herkesten yorum bekliyoruz çocuklar. Nasıl iyi mi? Devam edelim mi paylaşımlara?” şeklindeki sorulardan sitenin, çoğu kişi tarafından bilindiği düşünülen bir tekerlemeyi seçerek, varlığına devam edebilmek için okuyuculardan destek beklediği anlaşılmaktadır. Yöneltilen bu sorulara 53 tane cevap geldiği ve gelen cevapların “Çok güzel”, “Bence güzel”, “İdare eder” şeklinde büyük oranda olumlu olduğu görülmektedir.

Site yönetimi tarafından yöneltilen bu sorulardan, sitenin hitap ettiği kitlenin çocuklar olduğu da anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu sorularla çocuklar, eğlenip zevk alacakları, hayal güçlerini geliştirebilecekleri, diğer çocuklarla olan etkileşim becerilerini arttırabilecekleri, dil gelişimini sağlayabilecekleri, dikkatlerini toplayabilecekleri, sanal da olsa, aynı mekânda bir araya getirilmeye çalışılmaktadır. Her tekerlemenin altına açılan yorum bölümleri çocuklara, tekerleme ile ilgili yorumlarını yazma fırsatı tanırken aynı zamanda kendi bildikleri tekerlemeleri de eklemelerini tavsiye etmektedir. Eklenen tekerlemelerin sitede yayınlanması, bir taraftan çocukların öğrenme ve sosyalleşme süreçlerine katkı sağlarken, diğer taraftan yeteneklerini sergilemelerine fırsat vererek onların akran grubundaki saygınlıklarını arttırmaktadır.

“Kısa Tekerlemeler” kategorisinde yer alan tekerlemeler, oyunlarda ebe seçimi, ebe çıkarma gibi işlevleri olan tekerlemelerdir. Bu tekerlemeler, “Bir iki üç / Söyemesi çok güç / Sana verdim bir elma / Adını koydum Fatma / Cık cık cık / Fatmacık / Sana dedim / Sen çık” sözleriyle verilen “Bir İki Üç” örneğindeki gibi 8-10 mısradan oluşan, diğerlerine göre kısa olan tekerlemelerdir. Bu kategoride yer alan bir tekerleme metninin hemen altında, “Benzer Tekerlemeleri Okuyun” başlığı yer almaktadır. Örneğin; “Bir İki Üç” tekerlemesi ile benzer olarak, “Mustafa Mıstık / Arabaya kıstık / Üç mum yaktık / Seyrine baktık” şeklinde ifade edilen “Mıstık” tekerlemesi bulunmaktadır. “Mıstık” başlığı seçilince, tekerlemenin sözleri okuyucuya sunulmaktadır. Site yönetimi tarafında eklendiği belirtilen bu tekerlemenin altında, “Bence bu tekerlemeyi bir yerden duydunuz. Dimi hadi hadi söyleyin, yorumunuzu bekliyorum” cümlesi yer almaktadır. Böylece okuyucuların cesaretlendirildiği ve yorumlarını yazdıkları görülmektedir.

“Uzun Tekerlemeler” kategorisinde ise masalların başında yer alan, dinleyicileri masala hazırlayan, anlatılanların yalan ve gerçek dışı olduğunu sezdirenen hacimli mensur tekerlemeler bulunmaktadır. Bu tasnifte yer alan ilk tekerleme “Az İken Uz İken Anam Evde Kız İken” tekerlemesi, “Bir varmış, bir yokmuş. Allah’ın deli deli kulları pek çokmuş. Çok demesi pek günahmış. Azdan çoktan hoppala hoptan...” sözleriyle başlamakta ve birbirine bağlı 48 cümleden oluşmaktadır. Söz konusu tekerlemenin altına Yavuz adlı bir kullanıcı 18 Nisan 2017 tarihinde şu yorumu yazmıştır: “Emeğinize sağlık, tekerlemenin devamı var mı? Hayal gücü çok yüksek ve akıcı bir tekerleme”. Bu tekerlemeye benzer tekerleme olarak “Tavşan Tekerlemesi”ni ekleyen bir kullanıcının sözleri şöyledir: “Selam arkadaşlar ben admininiz. Ben de bu tekerlemeyi daha önceden bilmiyordum ama sizin sayenizde öğrendim diyebilirim. Çünkü bu siteye sizin için tekerleme ekliyorum ve eklediğim tekerlemeleri özenle seçiyorum. Umarım bu tekerlemeyi beğenirsiniz”. Bu ifadelerden, sözlü kültür ürünlerinin yeni kuşak tarafından araştırılıp öğrenmesi, olumlanıp sürdürülmesi ve sosyal medya ortamında paylaşılması noktasında sitenin önemli bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür. Hemen her tekerlemenin altına yazılan olumlu-olumsuz eleştiriler, eklemeler de bu düşüncemizi destekler niteliktedir.

Turkish Studies

“Söylemesi Zor Tekerlemeler” başlığı altında, söyleyişte güçlükler taşıyan, söyleyeni yanıltma ihtimali yüksek olan yanıltmacalar ve şaşırtmacalar yer almaktadır. “*Sudan çıktı iki su şadı, biri erkek şu şadı, diğeri dişi şu şadı*” ve “*Pireli peyniri perhizli pireler tepelerse pireli peynirler de pır pır pervaz ederler*” tekerlemeleri sitede paylaşılanlar arasın dadır. Kullanıcıların bu kategorideki tekerlemelere ilgisinin yoğun olduğu görülmektedir. Ses yapısı bakımından birbirine yakın olan kelimeleri hızlıca söylemeye çalışanlar, tecrübelerini ilgili tekerlemenin altında paylaşmışlardır. Öyle ki “*Ben söyledim*”, “*Su gibi söylüyorum*”, “*Ben söyleyemedim çünkü çok zor*” şeklindeki yorumlar epey fazladır. Yine, paylaşılmış olan yanıltmacalar ve şaşırtmacalarla ilgili olarak “O öyle değil, doğrusu bu” şeklinde yapılan eleştiriler ve doğru bilinenin paylaşılması da söz konusudur.

Tekerleme kategorilerinden sonra “Popüler Tekerlemeler” başlığı yer almaktadır. Burada sitede mevcut tekerlemelerin en çok okunanlarının isimleri verilmektedir. Tekerleme isminin karşısında, söz konusu tekerlemenin kaç kez okunduğu bilgisi vardır. Örneğin, “Komşu Komşu Tekerlemesi”nin şu ana kadar 155.133 defa okunarak ilk sıraya yerleştiği, “Az Gittim Uz Gittim Tekerlemesi”nin ise 139.599 defa okunarak ikinci sırada olduğu belirtilmektedir. Tekerlemeyi merak eden okuyucular, tekerleme isminin üzerine tıkladıklarında metni okuyabilmektedirler. Bunun yanı sıra sitede yeni eklenen tekerlemelerin isimlerinin ve kaç defa okunduklarının görülebileceği bir bağlantı da verilmektedir.

Sitenin ana sayfasında, site yönetimi ile ziyaretçileri arasında iletişim kurmayı sağlayacak telefon numarası, mesaj kutusu gibi bir kanal bulunmamaktadır. Buna rağmen, “Cevap Bırakın” bölümünden kullanıcılar, söz konusu sitede, eklemek istedikleri tekerlemeyi gönderebilmekte ve iletişim adreslerine geri dönüt alabilmektedir. Bu süreç, geleneğin, yeni dönemin şartlarına ve gereklerine göre üretim ya da güncelleme sürecine girdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

3. Tekerlemelerin İnternet Sitelerindeki Seyri

İnceleme yaptığımız ilk internet sitesinde, “Tekerleme Nedir?” alt başlığı bulunmakla birlikte tekerlemenin sözlüklerde verilen anlam, terim ve kavram olarak tanımları ile edebî tür olarak edebiyat kaynaklarındaki tanımlamaları üzerinde, son dönemde yapılan çalışmalardan da yararlanılarak, tatmin edici bilgiler bulunmamaktadır. Mevcut tanımlamalar, bazı internet sitelerinde yer verilen tekerleme üzerine bilgilerden derlenmiş ve kaynak gösterilmeden kullanılmış olan tanımlamalardır. “Tekerlemeler Hakkında Bilgiler” başlığı altında da çeşitli araştırmacıların tekerlemeleri sınıflandırma denemelerinden söz edilmeden ve yine kaynak gösterilmeden Pertev Naili Boratav’ın sınıflandırması merkeze alınarak tekerleme örnekleri verilmiştir. Bu bölümde, tekerlemelerin kaynağı ve teşekkülü konusunda da herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Tekerlemelerin anlatım ve içerik özellikleri, şekil ve ifade özellikleri, işlevleri hakkında verilen bilgiler de son derece yüzeysel, eksik ve konuyla ilgili mevcut çalışmalara atıf yapılmadan sözü edilen bilgilerdir. Diğer internet sitesinde ise söz konusu alt başlıklar dahi bulunmamakta, sadece tekerleme örneklerine yer verilmektedir.

İnternet sitelerinde yer verilen tekerlemeler sınıflandırılırken hangi araştırmacının sınıflandırmasının esas alındığı açıklanmadığı gibi, sahadan derlenen nitelikli tekerleme metinlerine yer verilmediği de görülmektedir. Bu bağlamda, www.tekerlemeler.biz adlı internet sitesinde olduğu gibi tekerleme metinleri, hacmine ve söyleniş şekline göre basitçe sınıflandırılmaktadır. Sitelerin hitap ettiği kitlenin ağırlıklı olarak çocuklardan oluşması gerekçesiyle tercih edilmiş olabilecek bu sınıflandırma, sözlü geleneğin ürünü olan tekerlemelerin internet ortamında değişik şekillerde sınıflandırmalarının görülebileceği şeklinde açıklanabilir. Benzer şekilde, site yöneticileri ya da editörler tarafından eklendiği belirtilen bazı tekerlemeleri de, hafızadaki masal, bilmece, halk

hikâyesi gibi türlerdeki bazı kalıp ifadelerin birbirine karışması ya da harmanlanarak yeni bir tekerleme gibi ortaya çıkmasıyla açıklamak mümkündür.

Sözlü geleneğe tekerleme söyleme geleneğinin her geçen gün zayıflayıp yok olması ve daha çok çocuk oyunlarında yeri olan tekerlemelerin çocukların oyun oynama ihtiyacını giderme şekillerinin değişmesi nedeniyle anlatım, muhteva ve şekil özellikleri yönünden zayıflaması internet sitelerindeki tekerlemeler için de söz konusudur. Kentleşme ile birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki değişiklikler, özellikle de teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler nedeniyle çocuklar bugün aktif olarak oyunlara dâhil olamamaktadırlar. Bu durum, bir taraftan çocukları tablet, konsol ve internet oyunlarına bağımlı kılmaya iterken diğer taraftan tekerleme metinlerinin kısalmasına, sınıflandırma aşamasında uygun kısma yerleştirilememesine neden olmaktadır. Tekerleme metinlerinin altına yapılan, “*Bu bizim çocukluğumuzun tekerlemesiydi, sonradan kısalmış*” şeklindeki yorumlar, bunun bir göstergesidir. Site editörleri tarafından eklenen tekerlemelerin çoğu, diğer internet sitelerinden ya da konuyla ilgili araştırmacıların eserlerinden alınmıştır. Aynı tekerlemelerin, farklı sınıflandırmalar altında tekrar verildiği dikkat çekmektedir.

Tekerleme söyleme geleneğinin önemli unsurlarından biri olan söyleyen ve dinleyen/ler ilişkisi, internet sitelerindeki tekerlemelerde okuyucu ve yayıncı/editör ilişkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu ilişki, tekerlemelerin yeni icra ortamlarından biri olan internet sitelerinde tekerlemelere yapılan yorumlar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Sözü edilen ilk internet sitesinde verilen “İletişim” bağlantısı sayesinde, site editörleri ile iletişime geçilebileceği belirtilmektedir. Site yöneticileri, kullanıcılardan ya da ziyaretçilerden gelen yorumları dikkate alarak sitenin içeriğine yön verebilmektedir. Elektronik kültür ortamındaki bu iletişim, sözlü kültür ortamındaki icracı ve dinleyici iletişimine benzemekle birlikte dolaylı bir iletişimdir.

Bahsi geçen internet sitelerinin ilkinde en fazla beğenilen, paylaşılan ve yorum yapılan tekerlemelerin “Şaşırtmacalar-Yanıltmacalar” ve “Diksiyon Tekerlemeleri” başlıkları altında verilen şiir niteliğinde baştan ya da sondan kafiyeli ya da aliterasyon örneklerinden oluşan tekerlemeler olduğu görülmektedir. Bu durum, şaşırtıcı, eğlendirici ve keyif verici işlevlerinin yanı sıra çocuklarının dil gelişimine destek olma işleviyle tekerlemelere duyulan ihtiyacın devam ettiğini göstermektedir. Diğer internet sitesinde ise, en popüler tekerlemenin “*Komşu, komşu! / Hu, hu! / Oğlun geldi mi? / Geldi / Ne getirdi? / İnci, boncuk /...*” şeklinde devam eden, iki kişi arasında söylenen, söz ve hareketlere dayalı, oyuna eşlik eden tekerleme sözlerinden olması, oyunu renklendirmek, katılımcıların coşkularını arttırmak işlevleriyle tekerlemelerin icra edildiğini, paylaşıldığını ve böylece sözlü kültür ürünlerinin sürekliliğinin sağlandığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra söz konusu internet sitesinde, tekerleme başlığı altında bilmece metinlerinin verildiği de dikkat çekmektedir. İnternet sitelerinin kurucularının kimlikleri, siteyi kurma amaçları ve işleyişi hakkında bilgi verilmediği gibi bu örnekten hareketle, tekerleme türünün özelliklerini bilen uzman kişiler olmadıkları ya da konuyla ilgili uzmanlara danışmadıkları anlaşılmaktadır.

Tekerleme sitelerinde yer verilen bazı tekerlemelerin üzerinde fotoğraf ya da resmin bulunması, çocukların dikkatini çekmek adına güzel bir uygulamadır. Buna ek olarak, dinlenmek istenen tekerlemenin altına “Tekerlemeyi Sesli Dinle” bağlantısı eklenerek, kullanıcılara tekerlemenin icrasını dinleme imkânı verilmesi, kanaatimizce, hedef kitlenin siteyi ziyaretlerini arttıracaktır. Tekerlemeyi sesli olarak dinleyen çocuklara “Şimdi Sen Söyle” şeklinde bir başlık ile tekerlemeyi söyleyip seslerini kaydedebilecekleri bir bağlantı verilmesi, geleneğin sürekliliğine büyük katkı sağlayacaktır.

4. Sonuç

Tekerlemeler; sosyal, kültürel ve ekonomik hayattaki gelişme ve değişimler, özellikle de teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte, sözlü ve yazılı kültür ortamlarından sonra elektronik kültür ortamında da icra edilmeye başlanmıştır. Tekerleme CD (DVD)'leri, radyo ve televizyon kanallarının belli saatler arasındaki tekerleme programlarından sonra internetin hemen her eve girmesiyle birlikte internet siteleri de kendine özgü bir zaman, mekân, araç ve araçlarla tekerlemeleri, elektronik kültür ortamında aktaran bir mekân olarak yerini almıştır. Daha çok çocukların dünyasında yer edinen tekerlemelerin elektronik kültür ortamında icrası, her ne kadar yüz yüze iletişimin sıcaklığında olmasa da, tekerlemelerin korunması ve sürekliliğini sağlaması açısından önemlidir.

Sokaktaki güvenlik problemleri, mevcut oyun alanlarının yetersizliği, annenin çalışma hayatında yer alması gibi dış faktörler nedeniyle çocuklar, eskiden olduğu gibi, aktif olarak oyunlara dâhil olamamaktadırlar. Yine, eskiden olduğu gibi, uzun kış gecelerinde vakit geçirme ve eğlenme amacıyla ninelerinin dizlerine yatıp masal dinlememektedirler. Ancak çocuklar, eğlenip keyiflenerek öğrenebilecekleri, hayata hazırlanabilecekleri, sosyalleşebilecekleri, birbirleriyle iletişim kurabilecekleri, uydurma ve gerçek dışı olan ifadeleri kavrayabilecekleri, karar verme becerilerini geliştirebilecekleri, dil gelişimlerine yardımcı olacak sosyal mekânlara ihtiyaç duymaktadırlar. Tekerlemelerin söz konusu işlevlerini, internette oluşturulan tekerleme sitelerinde devam ettirmesi, tekerlemelerin icra edildiği ortamların, yaşanılan zamanın ve mekânın gerçekliği, birey ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda değişmekte, gelişmekte ve güncellenmekte olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, internet ortamı, tekerlemelerin icra edildiği yeni bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Takipçilerinin büyük oranda çocuklar olduğu göz önüne alındığında, toplumun geleceği açısından böylesine önemli işlevlere sahip olan tekerlemelerin, yeni dönemin gereklerine ve şartlarına göre uyarlanması sırasında ortaya çıkan birtakım problemlerin çözümü bu noktada önemlidir. Kanaatimizce, öncelikle bu tür internet sitelerinin içeriklerinin hazırlanması aşamasında disiplinler arası çalışmaya özen gösterilmelidir. Tekerlemeler üzerine –kavram ve tür olarak tanımı, kökeni ve teşekkülü, anlatım ve muhteva özellikleri, şekil ve ifade özellikleri, işlevleri, tasnifi- bilgi verilen bölümlerin ve tekerleme adı altında verilen metinlerin Türk halk edebiyatı, Türk halk bilimi alanında uzman kişiler tarafından incelenmesi yerinde olacaktır. Bunun yanı sıra sitede yer verilen tekerlemelerin, yorum kısmındaki metinler de dâhil olmak üzere, çocuklar için uygun olup olmadığı, çocukların dikkatini çekip çekmeyeceği gibi konularda çocuk psikologlarının desteği alınmalıdır. Öyle ki söz konusu sitelerde yer verilen bazı tekerleme metinlerinin altına küfürlerin yazılmış olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra tekerlemelerin yanına eklenmesinin faydalı olacağını düşündüğümüz “Tekerlemeyi Sesli Dinle” ve “Şimdi Sen Söyle” bağlantılarının sorunsuz bir şekilde eklenmesi noktasında mühendislerin desteğinin alınması yerinde olacaktır.

Tekerlemelerin, elektronik kültür ortamında sürekliliğinin sağlanması ve yeni nesle aktarılması adına, birtakım görsellerle birlikte internet sitelerinde yer alması anlamlıdır. Bu tür fotoğraflar ve resimlemeler aracılığıyla, çocukların dünyasında tekerlemelerin örgüsü ve konusu ile ilgili genel bir algı oluşturmak mümkündür. Ancak, çalışmamıza kaynaklık eden internet sitelerinde yer verilen tekerlemelerin tamamında görsel bulunmamaktadır. Mevcut tekerlemeler içinde en fazla beğeni alanların, yorum yapılanların ve takipçisi olanların, baş kısmında görseli bulunan tekerlemeler olduğunun görülmesi, tekerlemelerin işlevini devam ettirebilecek yeni ortamlarda görsellere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Devlet, bu konuda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeli ve tekerlemelerin canlı ve dikkat çekici bir şekilde görsel medyaya aktarılması hususunda, konuyla ilgilenecek olan uzmanlara, maddi desteği ve imkânları sağlamalıdır. Sözünü ettiğimiz nedenlerden dolayı açık alanda çok fazla oyun oynayamayan, internet ve tabletle bir bütün olmaya aday nesli

yetiştiren bir toplum olarak, tekerlemelerin yeni nesle tanıtılması ve sevdirmesi adına bu süreç önemlidir.

Tekerleme sitelerinde, tekerlemelerin yanı sıra –hatta kimi zaman tekerlemelerin de önüne geçen sıklıkta- reklamların yer aldığı da dikkat çekmektedir. Bu reklamlar, ağırlıklı olarak çocuk kıyafetleri, bebek bakım malzemeleri, gündüz bakım evleri, kreş ve anaokulları konusudur ki, bu bakımdan sitelerin muhtevasına uygun olduklarını söylemek mümkündür. Sitelerdeki reklamların her gün güncellenmesi, aynı zamanda sitelerin takip edildiğinin de bir göstergesidir. Ancak bu reklamlar, belli bir düzende siteye yerleştirilmemişlerdir. Bazen bir tekerlemeyi okurken araya bir reklam görseli girebilmektedir. Bu nedenle, sitelerin uzman kişilerin desteğiyle yeniden düzenlenmesi, kaliteli görseller ve seslendirme bağlantıları çalışmalarıyla, tekerlemelerin yer aldığı internet sitelerinden gelir elde etmek de mümkündür.

KAYNAKÇA

1. Yazılı Kaynaklar

- Aça, Mehmet (2008), “Halk Şiirinde Tür ve Şekil”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör: M. Öcal Oğuz), 6. b., Ankara: Grafiker Yayıncılık, s. 185-234.
- Boratav, Pertev Naili (1995), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, 7. b, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, Pertev Naili (2000), *Tekerleme* (çev. İsmail Yerguz), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Duymaz, Ali (2002), *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Duymaz, Ali (2003), “Tekerlemeler”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, C. 3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 202-221.
- Duymaz, Ali (2005), “Azerbaycan Tekerlemeleri (Sanamaları) Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 5, S. 1, s. 37-46.
- Elçin, Şükrü (1998), *Halk Edebiyatına Giriş*, 5. b., Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, Doğan (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Öcal (1992), “Çocukların Sayışmaca Dünyası”, *Millî Folklor Dergisi*, S. 16, s. 24-29.

2. Elektronik Kaynaklar

- URL-1: http://www.medyatava.com/haber/trt-tekerlemeleri-cdlestirdi_64943.
- URL-2: www.tekerlemelerimiz.com
- URL-3: www.tekerlemeler.biz

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22